

**מסורת וחידוש במשנתו של המורה הראשון לציור - אברהם אלדמע
בגימנסיה 'הרצליה' ובסמינר לוינסקי**

מ. שטיינהרדט

מכללת בית ברל-המדרשה למורי אמנות, ישראל

אברהם אלדמע (1884-1963) היה ידוע כפעיל בתחומים רבים: תיאטרון, בידור, ביטחון; אך את פרנסתו מצא בהוראת הציור בגימנסיה העברית הראשונה (הרצליה, 1907) ובהכשרה הראשונה בעברית של מורות וגננות (לוינסקי, 1912). תכניות הלימודים להוראת הציור בכתב ידו מאפשרות לעמוד על ה'אני מאמין' של ראשון המורים בתחום זה בארץ, ועל דרכי עבודתו.

מה היה בליבת תוכניותיו? מניין שאב את עיקריהן? מה היתה השפעתן על תוכניות עתידיות במקצוע?

גימנסיה 'הרצליה', ובעקבותיה גם הגימנסיות הבאות, הוקמה עפ"י המודל האירופי. באירופה היוותה הוראת ציור חלק מהרכשת השכלה כללית, ומטרותיה היו הקניית מיומנויות ציור, חינוך לאסתטיקה ומתן יסודות טכניים כמענה לצרכי החברה. אלדמע סיים את האקדמיה לאמנות באודסה (1905), עלה ארצה (1906) והחל ללמד ציור (1907) בכל כיתות הגימנסיה. במקביל לימד גם את תלמידות הסמינר. מטרות המקצוע בגימנסיה הלמו את משימות ההכשרה להוראה אף ביתר שאת: לימוד ציור על הלוח, הכנת פלקט לחג או קישוט הכיתה.

אלדמע. חניך המודל האירופי ותוצר האקדמיה המחזקת אותו דגם, המשיך קו זה גם בשיעורי הציור שלו. נוכחות המודל האירופי נמצאה גם בניתוח 19 תוכניות לימודים במקצוע של גימנסיות שונות בא"י. ישנן עדויות שהגימנסיות שאבו מתוכניות 'הרצליה' לבניית אלו שלהן.

לקורפוס המודל האירופי נוספו מטרות מקומיות בארץ. הוראת הציור של אלדמע נרתמה למימוש: חינוך לקשר עם מורשת העבר (באמצעות נושאים מהתנ"ך, או קשורים לחגים); קשר עם ההווה (טיולים, חגיגות) ועיצוב 'האדם החדש' בעתיד (פיתוח דמיון ויכולת ביטול). חידוש נוסף במסמכי העיד על התחשבותו בשלבי התפתחות התלמיד בציור ובנתוניו הפסיכולוגיים.

סיכום

מבנה הוראת הציור התעצב בגימנסיה האירופית, 'עלה' ארצה, יושם ע"י אלדמע וממשיכיו במקצוע. מסורת הוראת הציור נותרה בעיקרה בתכניה הפונקציונאליים של הכשרת הצעיר, ובטיפוח הרגש האסתטי שבו. החידוש היה בשילוב התייחסות לצרכים ולערכים חינוכיים שהיו ייחודיים לארץ. אלדמע לא חרג ממסגרת זו של 'המה', אך שינה בדרכי ה'איך' בהתחשבותו באישיות התלמיד. כך השפיע אלדמע באישיותו ההומאנית והיצירתית על תלמידיו ב'הרצליה' ובסמינר לוינסקי; ובפרסומי תוכניות הלימודים שלו למקצוע החדש בארץ, השפיע על עמיתיו.

מקורות

ארכיון לחינוך יהודי, מיכל 5.73 מסמכי אברהם אלדמע, באדיבות בנו רן אלדמע, דצמבר 2011. ראיון עם רן אלדמע בתאריך 14.11.2011, וספרו: "אל דאגה ואל דמע", 2010.

שטיינהרדט, מ', מגמות בהוראת האמנות במאה העשרים, דור לדור (ל), 2007.